

УДК 341)09) «7123»

Шевченко В.В.

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія», м. Полтава

У роботі в історичному аспекті досліджено розвиток сучасного міжнародного гуманітарного права. Основним принципом міжнародного гуманітарного права є пріоритетне вирішення суперечок на міжнародному рівні у мирний спосіб. Якщо з якихось причин це неможливо, міжнародне гуманітарне право гарантує та юридично забезпечує гуманізацію збройних конфліктів; обмеження воюючих сторін у виборі методів і засобів ведення війни; міжнародно-правовий захист жертв війни; охорону цивільних об'єктів і культурних цінностей; захист інтересів нейтральних держав; поєднання воєнної необхідності і підтримки суспільного порядку з повагою до людської особистості; заборону завдання противнику шкоди, що не може бути порівняна з метою війни.

Ключові слова: міжнародне гуманітарне право, права і свободи людини, правила утримання військовополонених, захист жертв збройні конфлікти, методи і засоби ведення війни.

В сучасних умовах зросла актуальність захисту жертв збройних конфліктів, що реалізується за допомогою міжнародного гуманітарного права [5,7,9].

Міжнародне гуманітарне право представлено міжнародно-правовими нормами, що визначають правила та норми співробітництва різних держав у сфері прав і свобод людини в мирний час та, особливо, під час збройних конфліктів [1,2,3].

В історичному аспекті міжнародне гуманітарне право формувалось по основі трьох основних напрямків.

Спочатку, це були "Женевське право", що представлено міжнародними конвенціями і протоколами, прийнятими під егідою Міжнародного комітету Червоного Хреста з метою захисту жертв воєнних конфліктів, та "Гаазьке право", що регламентує допустимі засоби і методи ведення війни [7].

Потім, для забезпечення дотримання прав людини під час збройних конфліктів і для обмеження застосування конкретних видів зброї, з'явилась та почала постійно працювати Організація Об'єднаних Націй [4].

Укладання юридичних договорів про норми ведення війни розпочалось ще у 60-ті роки XIX століття.

У 1856 році в Парижі була підписана декларація про правила ведення морської війни, що скасовувала піратство і встановлювала недоторканність нейтральних вантажів та правила морської блокади.

У 1864 році була прийнята конвенція про порядок догляду за пораненими і хворими у діючих арміях, що надалі зазнавала змін у 1906 і 1929 роках.

У 1868 році – Санкт-Петербурзька декларація про заборону застосування розривних, вибухових і запалювальних пуль.

З 1899 році почали діяти Гаазькі конвенції, що регламентують закони сухопутної війни і декларації про заборону бомбардувань із повітряних куль; про заборону користуватися артилерійськими снарядами начиненими

отруйними газами та куль, що сплющуються у людському тілі.

У 1907 році у Гаазі було прийнято 11 конвенцій, що дотепер регулюють різні юридичні аспекти збройних конфліктів, а саме: про відкриття воєнних дій; про регламентацію сухопутної війни; про права й обов'язки нейтральних держав і осіб у випадку сухопутної та морської війни; про статус ворожих торгових суден на початку воєнних дій; про права й обов'язки нейтральних держав у випадку морських війн та інші.

У 1909 році було підписано Женевський протокол про заборону морської війни, а у 1925 році під про заборону засування задушливих, отруйних або інших газів.

У 1929 році була затверджена конвенція про правила поводження з військовополоненими.

Після закінчення другої світової війни набули чинності конвенції, спрямовані на покарання за особливо небезпечні міжнародні злочини, насамперед, у 1948 році – конвенція про покарання за геноцид.

У квітні 1949 року у Женеві була скликана міжнародна конференція, на якій були прийняті чотири міжнародні конвенції, об'єднані під назвою «Женевські конвенції про захист жертв війни», а саме конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях; конвенція про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, які потерпіли аварію кораблях із складу збройних сил на морі; конвенція про поводження з військовополоненими; конвенція про захист цивільного населення під час війни.

У 1977 році до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, було додано додаткові протоколи, які значно розширили сферу застосування міжнародних юридичних норм при збройних конфліктах, розповсюдивши їх на війни, які колонії ведуть за свою свободу, а також проти расистських режимів.

Було заборонено застосування методів і засобів ведення війни, що можуть завдати непомірної шкоди, непотрібні страждання і спричинити широкомасштабну, довготривалу і

значну шкоду навколишньому середовищу.

Особлива увага була приділена захисту цивільного населення.

Учасники воєнного конфлікту повинні завжди проводити чітку різницю між цивільними особами і учасниками бойових дій [6].

Забороняється морити голодом цивільних осіб і завдавати шкоди навколишній природі. Існують спеціальні заходи щодо захисту жінок і дітей [8].

Особливо сприятливе поведіння гарантується медичному персоналу, а також транспортуванню поранених, уражених та хворих, а також медичного майна [9].

Повністю забороняються вбивства, тортури, каліцтво, тілесні покарання і примусове переміщення цивільного населення, а також руйнування культових споруд або їх використання у воєнних цілях.

Вимоги Конвенцій повинні виконуватись за будь-яких обставин усіма державами, їх невиконання тягне за собою кримінальну відповідальність, включаючи випадки оголошеної війни; коли одна із воюючих сторін ще не визнала стану війни, а також при військовій окупації, якій не чиниться опір. Положення Конвенцій підлягають застосуванню також у громадянських війнах [7].

Особам, які підпадають під дію Конвенцій, надаються права, від яких вони не можуть відмовитися. Такі особи мають право просити про допомогу державу-покровительку (нейтральна держава, що за згодою конфліктуючих сторін сприяє та здійснює контроль за дотриманням гуманітарних норм на території однієї зі сторін, представляючи інтереси іншої сторони). За відсутності такої держави у її ролі повинна виступати будь-яка організація, що має гуманну мету, наприклад, Міжнародний комітет Червоного Хреста та Червоного Півмісяця.

На вимогу однієї зі сторін повинно бути проведено розслідування будь-якого порушення Конвенцій. Женевська конференція рекомендувала державам передавати такі спори на розгляд Міжнародного Суду.

У відповідності з Гаазькою конвенцією 1907 року про початок воєнних дій між державами не повинні починатися без попереднього і недвозначного попередження, що буде має або форму мотивованого оголошення війни, або форму ультиматуму з умовним оголошенням війни. Тобто, міжнародне право вимагає оголошення війни.

Згідно із міжнародним гуманітарним правом оголошення війни повинно здійснюватися таким чином:

1. шляхом звернення до власного народу;
2. шляхом звернення до народу або уряду держави-супротивника;
3. шляхом звернення до світового співтовариства.

Особливий спосіб оголошення війни – ультиматум уряду однієї держави, який пред'являє її уряду іншої держави під загрозою, що у разі невиконання цих вимог до певного терміну уряд, що пред'явив ультиматум, розпочне війну. Факт оголошення державою війни розглядається як агресія. Можуть бути такі акти прямої агресії (1974 рік XXIX сесії Генеральної Асамблеї ООН):

– вторгнення або напад збройних сил держави на територію інших держав, або будь-якою воєнною окупація, який би тимчасовий характер вона не носила, або будь-яка анексія території іншої держави або її частини з застосуванням сили;

– бомбардування збройними силами держави території іншої держави або застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави;

– блокада портів або берегів держави збройними силами іншої держави;

– напад збройними силами держави на сухопутні, морські або повітряні сили іншої держави;

– застосування збройних сил однієї держави, що знаходяться на території іншої держави за згодою з державою, що їх приймає, з порушенням умов, передбачених в угоді, або будь-яке продовження їхнього перебування на цій території після припинення дії угоди.

Оголошення війни, навіть якщо за цим актом не настають воєнні дії, означає початок юридичного стану війни і настання для усіх воюючих сторін певних юридичних наслідків:

– між державами припиняються дипломатичні і консульські відносини (дипломатичному і консульському персоналу забезпечуються захист і можливість безперешкодно залишити територію противника). На час збройного конфлікту інтереси однієї воюючої держави на території іншої представляє нейтральна держава, що має дипломатичні відносини з обома воюючими сторонами;

перестають застосовуватися норми міжнародного права, несумісні з воєнним часом, зокрема припиняють дію двосторонні політичні, економічні, культурні угоди між воюючими державами. Припиняється дія багатосторонніх договорів, наприклад, із питань зв'язку, транспорту або транзиту;

– починають діяти міжнародні норми, прийняті спеціально для періоду збройного конфлікту (союзні договори, договори про взаємну і воєнну допомогу, договори стосовно правил ведення війни);

– припиняються і забороняються економічні, торгові, фінансові угоди й інші відносини з юридичними і фізичними особами воюючої сторони;

– майно, що є власністю ворожої держави (крім майна дипломатичних представництв і консульських установ), підлягає конфіскації.

Висновки

Таким чином, міжнародне співробітництво на міждержавному рівні започаткувало, удосконалювало та юридично закріпило основні принципи сучасного міжнародного гуманітарного права.

Насамперед, це пріоритетне вирішення суперечок на міжнародному рівні у мирний спосіб.

Якщо з якихось причин це неможливо, міжнародне гуманітарне право гарантує та забезпечує гуманізацію збройних конфліктів; обмеження воюючих сторін у виборі методів і засобів ведення війни; охорону цивільних об'єктів і культурних цінностей; захист інтересів нейтральних держав; поєднання воєнної необхідності і підтримки суспільного порядку з повагою до людської особистості; заборону завдання противнику шкоди, що не може бути порівняна з метою війни.

Література

1. Дубицкий А.Е. Медицина катастроф / А.Е. Дубицкий, И.А. Семенов, Л.П. Чепкий. – К. : Здоров'я, 1993. – 464 с.
2. Охорона праці та безпека життєдіяльності населення у надзвичайних ситуаціях / [Кочін І.В., Черняков Г.О., Сидоренко П.І. та ін.]. – К. : Здоров'я, 2005. – 432 с.
3. Кошелев А.А. Медицина катастроф. Теория и практика: Учеб. Пособие. / А.А. Кошелев. – Санкт-Петербург : ЭЛБИ-СПб, 2006. – 320 с.

4. Кочін І.В. Медицина катастроф: Виробниче видання / І.В. Кочін, Г.О. Черняков, П.І. Сидоренко ; За ред. І.В. Кочіна. – К. : Здоров'я, 2008. – 724 с.
5. Рябочкин В.М. Медицина катастроф: Учебное пособие / В.М. Рябочкин. – Москва, 1996. – ИНИ Лтд. 1996. – 272 с.
6. Смирнов И.А. Медицинское обеспечение населения, пострадавшего от террористических актов / И.А. Смирнов // Военно-медицинский журнал – 2004. – № 2. – С. 12–17.
7. Чаплик В.В. Медицина надзвичайних ситуацій : підруч. для студ. вищ. мед. навч. заклад. / В.В. Чаплик, П.В. Олійник, С.Т. Омельчук. – Вінниця : Нова Книга, 2012. – 352 с.
8. Медицина катастроф / [Г.О. Черняков, І.В. Кочін, П.І. Сидоренко та ін.] // Підручник. – Київ : Здоров'я, 2002. – 352 с.
9. Accident and Emergency Medicine [Text]: study guide / O.M. Pronina, V.V. Shevchenko, S.I. Danyichenko // HSEE "UMSA". – Poltava : ASMI, 2015. – 141 p.

References

1. Dubitskiy A.Ye. Meditsina katastrof / A.Ye. Dubitskiy, I.A. Semenov, L.P. Chepkiy. – K. : Zdorov'ya, 1993. – 464 s.
2. Okhorona pratsi ta bezpeka zhyttyediyal'nosti naselennya u nadzvychaynykh sytuatsiyakh / [Kochin I.V., Chernyakov H.O., Sydorenko P.I. ta in.]. – K. : Zdorov'ya, 2005. – 432 s.
3. Koshelev A.A. Meditsina katastrof. Teoriya i praktika: Ucheb. Posobiye. / A.A. Koshelev. – Sankt-Peterburg : ELBI-SPb, 2006. – 320 s.
4. Kochin I.V. Medytsyna katastrof: Vyrobynyche vydannya / I.V. Kochin, H.O. Chernyakov, P.I. Sydorenko ; Za red. I.V. Kochina. – K. : Zdorov'ya, 2008. – 724 s.
5. Ryabochkin V.M. Meditsina katastrof: Uchebnoye posobiye / V.M. Ryabochkin. – Moskva, 1996. – INI Ltd. 1996. – 272 s.
6. Smirnov I.A. Meditsinskoye obespecheniye naseleniya, posttradvshogo ot terroristicheskikh aktov / I.A. Smirnov // Voenno-meditsinskiy zhurnal – 2004. – № 2. – S. 12–17.
7. Chaplyk V.V. Medytsyna nadzvychaynykh sytuatsiy : pidruch. dlya stud. vshch. med. navch. zaklad. / V.V. Chaplyk, P.V. Oliynyk, S.T. Omel'chuk. – Vinnytsya : Nova Knyha, 2012. – 352 s.
8. Medytsyna katastrof / [H.O. Chernyakov, I.V. Kochin, P.I. Sydorenko ta in.] // Pidruchnyk. – Kyiv : Zdorov'ya, 2002. – 352 s.
9. Accident and Emergency Medicine [Text]: study guide / O.M. Pronina, V.V. Shevchenko, S.I. Danyichenko // HSEE "UMSA". – Poltava : ASMI, 2015. – 141 p.

Реферат

ИСТОРИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СОЗДАНИЯ И СТАНОВЛЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО ГУМАНИТАРНОГО ПРАВА

Шевченко В.В.

Ключевые слова: международное гуманитарное право, права и свободы человека, правила содержания военнопленных, защита жертв вооруженных конфликтов, методы и средства ведения войны.

В работе в историческом аспекте исследовано развитие современного международного гуманитарного права. Основным принципом международного гуманитарного права является приоритетное решение споров на международном уровне мирным способом. Если по каким-то причинам это невозможно, то международное гуманитарное право гарантирует и юридически обеспечивает: гуманитаризацию вооруженных конфликтов, ограничение воюющих сторон в выборе методов и способов ведения войны, международную правовую защиту жертв войны, охрану гражданских объектов и культурных ценностей, защиту интересов нейтральных государств, соединение военной необходимости и поддержания общественного порядка с уважением к человеческой личности, запрещение причинения противнику вреда, который не может быть соизмерим с целью войны.

Summary

HISTORICAL ASPECTS OF CREATION AND DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW

Shevchenko V.V.

Key words: international humanitarian law, human rights and freedoms, rules of detention of prisoners of war, protection of victims of armed conflicts, methods and means of warfare.

This paper is aimed to investigate the development of modern international humanitarian law in the historical aspect. The basic principle of international humanitarian law is a priority dispute resolution at the international level in a peaceful way. If for some reason this is not possible, then international humanitarian law and legally guarantees provides the humanization of armed conflicts, limiting the warring parties in their choice of methods and means of warfare, the international legal protection of victims of war, protection of civilian objects and cultural values, protection of the interests of neutral countries, the connection of military necessity and the maintenance of public order with respect for a person, the prohibition of causing harm to the enemy that can not be commensurate with the aim of the war.